

Ενότητα 6. Πρόσβαση και Περαιτέρω Χρήση Δημόσιας Πληροφορίας: Η πλευρά του Χρήστη

Η περαιτέρω χρήση της Δημόσιας Πληροφορίας αποτελεί βασικό πυλώνα της Ανοικτής Διακυβέρνησης και ταυτόχρονα, όπως αναφέρθηκε ήδη, κύριο εργαλείο για την οικονομική ανάπτυξη. Υπό αυτή την έννοια, ενδιαφέρον έχει να προσδιορισθεί ο τρόπος με τον οποίο η σχετική νομοθεσία, δηλαδή ο Ν. 4305/2014, λειτουργεί και επιτρέπει το άνοιγμα της πληροφορίας. Στην ενότητα αυτή καλύπτονται τα ακόλουθα θέματα:

- Η Οδηγία για την Περαιτέρω Χρήση Πληροφοριών του Δημοσίου Τομέα
- Η μεταφορά της Οδηγίας στο Ελληνικό Δίκαιο
- Διαστρωμάτωση Δικαιωμάτων
- Βασικά Βήματα Εκκαθάρισης και Διάθεσης
- Τι κάνω με την Εξαιρούμενη Πληροφορία;
- Ροές Δεδομένων και Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας
- Πνευματικά Δικαιώματα από Τρίτους
- Παραδείγματα

6.1 Η Οδηγία για την Περαιτέρω Χρήση Πληροφοριών του Δημοσίου Τομέα

Η Οδηγία 2003/98/EC-Public Sector Information (γνωστή και ως η Οδηγία PSD), αναθεωρήθηκε από την Οδηγία 2013/37/EU που τέθηκε σε εφαρμογή στις 17 Ιουλίου του 2013 και πρόκειται για το κεντρικό κείμενο σε σχέση με τον προσδιορισμό του τρόπου περαιτέρω χρήσης δημόσιας πληροφορίας και ανοικτών δεδομένων στην ΕΕ. Η Οδηγία παρέχει ένα κοινό και ξεκάθαρο νομικό πλαίσιο για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς υπηρεσιών από τον ιδιωτικό τομέα βασισμένων σε δεδομένα που έχει ο δημόσιος τομέας (Δημόσια Πληροφορία). Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας περιλαμβάνει όλες τις κατηγορίες περιεχομένου (ιδίως, γραπτά κείμενα, βάσεις δεδομένων, ηχητικό και οπτικοακουστικό υλικό) και το σύνολο των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα (Βιβλιοθηκών, Μουσείων, Αρχείων), πλην των Ανώτατων Εκπαιδευτικών και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων, και των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών.

Οι συνέπειες της Οδηγίας PSI είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την επίτευξη των στόχων της

Ενιαίας Ψηφιακής Αγοράς. Με την μεταφορά της Οδηγίας σε όλα τα Κράτη Μέλη της ΕΕ έχει επιτευχθεί:

- Ασφάλεια δικαίου σε σχέση με τον τρόπο περαιτέρω χρήσης της δημόσιας πληροφορίας
- Η εγκαθίδρυση ξεκάθαρων κανόνων για την περαιτέρω χρήση δεδομένων σε όλη την ΕΕ
- Ο προσδιορισμός σχετικά απλών μηχανισμών για την επίλυση διαφορών που αφορούν στην περαιτέρω χρήση δημοσίων δεδομένων

Τα επόμενα βήματα για την εφαρμογή της Οδηγία μπορεί να συνοψισθούν στα εξής:

- Την ένταξη της διάθεσης της δημόσιας πληροφορίας για περαιτέρω χρήση στις ροές εργασίας της δημόσιας διοίκησης
- Τη δημιουργία απλών στη χρήση εργαλείων για το πως γίνεται η εκκαθάριση και διάθεση της δημόσιας πληροφορίας προς περαιτέρω χρήση
- Την κατάρτιση και διαμοιρασμό βέλτιστων πρακτικών και εργαλείων λήψης αποφάσεων μεταξύ των δημοσίων διοικήσεων

6.2 Η μεταφορά της Οδηγίας PSI στο Ελληνικό Δίκαιο

Η μεταφορά της Οδηγίας στο Ελληνικό Δίκαιο πραγματοποιήθηκε με το Ν. 4305/2014 (ΦΕΚ Α' 237/31/10/2014). Τα βασικά σημεία του νόμου έχουν ως εξής:

- Αφορά στο σύνολο των περιπτώσεων περαιτέρω χρήσης δημοσίων εγγράφων
- Το πεδίο εφαρμογής του νόμου επεκτείνεται πλέον σε Μουσεία, Αρχαία και Βιβλιοθήκες
- Γίνεται για πρώτη φορά ρητή αναφορά στο άνοιγμα των δεδομένων
- Εισάγεται ο κανόνας της εξορισμού ανοικτότητας (Open By Default)
- Τονίζεται και ενθαρρύνεται η χρήση τυποποιημένων και ανοικτών αδειών
- Θεσπίζονται σαφείς κανόνες για τις χρεώσεις
- Δημιουργείται Μητρώο Ανοικτών Δεδομένων του Δημοσίου
- Θεσπίζεται διαδικασία Καταγραφής Δεδομένων και Όρων Διάθεσής τους

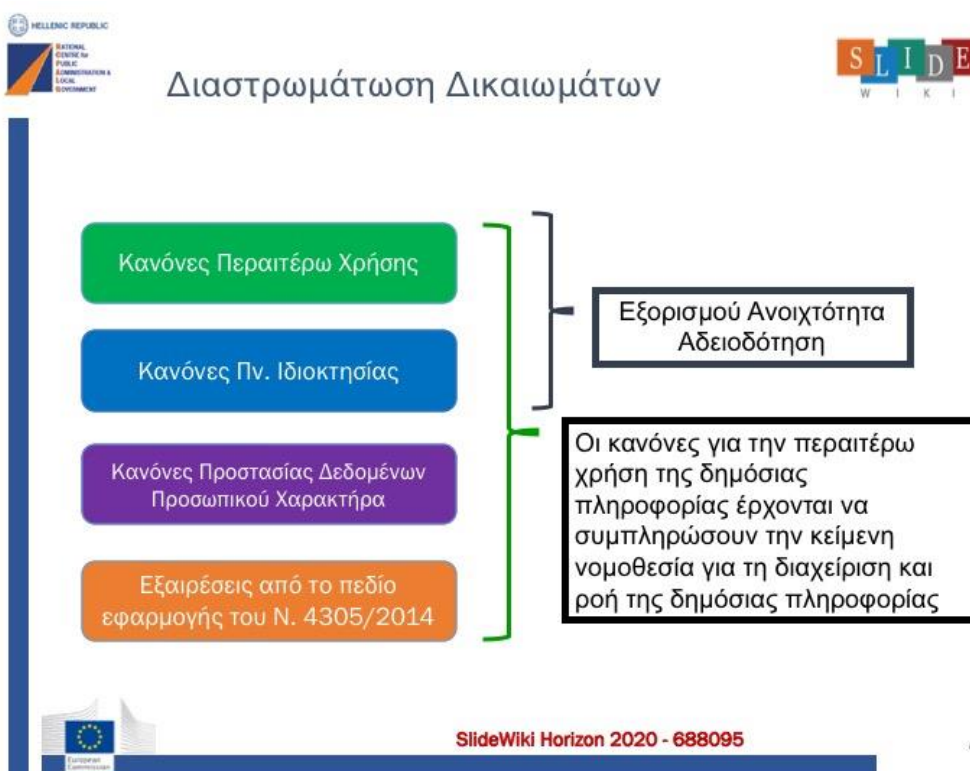
Στο επίκεντρο του Ν. 4305/2014 εδράζεται η καθιέρωση της αρχής της εξ ορισμού ανοικτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης της δημόσιας πληροφορίας (open by default principle). Βάσει της εν λόγω αρχής, τα έγγραφα, οι πληροφορίες και τα δεδομένα του

δημοσίου τομέα διατίθενται, ελεύθερα προς περαιτέρω χρήση και αξιοποίηση για εμπορικούς ή μη σκοπούς. Η άρνηση παροχής δεδομένων θεμελιώνεται μόνο σε συγκεκριμένη νομική βάση απορρήτων, προσωπικών δεδομένων και λοιπών περιορισμών, και όχι αόριστα.

Επιπλέον, προβλέπεται αναλυτική διαδικασία καταγραφής συνόλων εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων για το σύνολο των υπόχρεων φορέων, και η ανάρτησή τους στο Μητρώο Ανοικτών Δεδομένων του Δημοσίου (www.data.gov.gr) με καθορισμένες εκ του Νόμου προθεσμίες, καθώς και η ελεύθερη διάθεση των δεδομένων αν οι δημόσιοι φορείς αδρανήσουν και παρέλθουν οι προβλεπόμενες εκ του νόμου προθεσμίες.

6.3 Διαστρωμάτωση Δικαιωμάτων

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η λειτουργία του θεσμικού πλαισίου της περαιτέρω χρήσης της δημόσιας πληροφορίας είναι απαραίτητο να γίνει η διαστρωμάτωση των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη δημόσια πληροφορία, όπως παρουσιάζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Εικόνα 1: Διαστρωμάτωση Δικαιωμάτων

Οι κανόνες περαιτέρω χρήσης δημόσιας πληροφορίας εμφανίζονται στην κορυφή μιας πυραμίδας από άλλους κανόνες που περιλαμβάνουν επιπρόσθετους όρους σε σχέση με την διάθεση της πληροφορίας αυτής. Ειδικότερα, η πληροφορία που θα διατεθεί σύμφωνα με την αρχή της εξ ορισμού ανοικτότητας ή θα υπαχθεί στο πεδίο εφαρμογής του Ν. 4305/2014 και θα αδειοδοτηθεί προς περαιτέρω χρήση θα πρέπει να μην ανήκει στους τύπους πληροφορίας που αποκλείονται από τη διάθεση προς περαιτέρω χρήση, να είναι σύμφωνη με τους κανόνες για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και να ακολουθεί το σύστημα της πνευματικής ιδιοκτησίας.

6.4 Βασικά Βήματα Εκκαθάρισης και Διάθεσης Δεδομένων

Είναι, κατά συνέπεια, απαραίτητο προκειμένου να προσδιορισθεί ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η διάθεση των δεδομένων να αναγνωρισθούν τα βήματα που είναι απαραίτητα προαπαιτούμενα για τη νόμιμη διάθεση αυτών. Ειδικότερα, προτείνονται τα ακόλουθα βήματα:

Βήμα I: Εντοπισμός δεδομένων:

- Που παράγει ο Φορέας/ Υπηρεσία
- Που προμηθεύεται από τρίτους

Βήμα II: Για τα δεδομένα τρίτων:

- Φροντίδα λήψης των απαραίτητων αδειών ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο δυνατό δικαίωμα περαιτέρω διάθεσης

Βήμα III: Για όλα τα δεδομένα:

- Εκκαθαρισμός
 - Εμπιστευτικής Πληροφορίας
 - Προσωπικών Δεδομένων

Βήμα IV: Απόφαση και ενημέρωση του αρμοδίου Υπ. Διοικητικής Ανασυγκρότησης:

- Τι θα μείνει εξορισμού ανοικτό
- Τι θα διατεθεί με ανοικτές άδειες
- Τι θα διατεθεί με άδειες περαιτέρω χρήσης

6.4.1 Το στάδιο εκκαθάρισης και διάθεσης δημοσίων δεδομένων

Προκειμένου να εκκαθαριστούν τα δημόσια δεδομένα θα πρέπει να ακολουθηθούν τα εξής

βήματα:

Βήμα I: Εξαιρέση της εμπιστευτικής πληροφορίας.

- Πρόκειται για πληροφορία που ρητώς χαρακτηρίζεται ως τέτοια
- Σε περίπτωση αμφιβολίας δε διατίθεται η σχετική πληροφορία

Βήμα II: Τήρηση κανόνων νόμιμης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

- Προσδιορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα
- Εξασφάλιση νόμιμης βάσης επεξεργασίας των δεδομένων αυτών
- Λήψη της προηγούμενης, πληροφορημένης και ειδικής συγκατάθεσης του υποκειμένου επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εφόσον αυτό απαιτείται

Βήμα III: Διασφάλιση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί της πληροφορίας

- Είτε έχει παραχθεί από τον κάτοχο της πληροφορίας
- Είτε έχει λάβει τις απαραίτητες άδειες από τους τρίτους

Βήμα IV: Διάθεση των δεδομένων

- Είτε αυτά είναι εξ ορισμού ανοικτά
- Είτε διατίθενται με ανοικτή τυποποιημένη άδεια, π.χ. άδεια Creative Commons
- Είτε διατίθενται με άδεια περαιτέρω χρήσης (με ή χωρίς τίμημα)

6.4.2 Τι απαιτείται για την εξαιρούμενη από το πεδίο εφαρμογής του Ν. 4305/2014 πληροφορία

Σε κάθε περίπτωση:

- Προσδιορίζονται και απομονώνονται τα εμπιστευτικά έγγραφα/ πληροφορίες
- Τηρείται ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ((ΕΕ) 2016/679)
- Επικοινωνία με το Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης (Τμήμα Διαφάνειας, Ανοικτής Διακυβέρνησης και Καινοτομίας)

6.5 Ροή Δεδομένων και Δικαιωμάτων

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι τα δικαιώματα και τα δεδομένα δεν ταυτίζονται απαραίτητα. Μπορεί ένας φορέας του δημοσίου τομέα να έχει στη διάθεση του σύνολα δεδομένων για τα οποία δεν έχει λάβει τα απαραίτητα αντίστοιχα δικαιώματα (π.χ. μπορεί να έχει μόνο άδεια τελικής χρήσης και όχι διαμοιρασμού), όπως αποτυπώνεται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Εικόνα 2: Ροές δεδομένων και δικαιωμάτων

Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να διατίθενται μόνο τα δεδομένα εκείνα για τα οποία ο φορέας του δημοσίου τομέα έχει λάβει τα απαραίτητα δικαιώματα.

6.5.1 Δικαιώματα από Τρίτους

Πολύ συχνά οι φορείς του δημοσίου τομέα λαμβάνουν δεδομένα από τρίτες πηγές. Διακρίνονται οι εξής περιπτώσεις:

Αν η πληροφορία προέρχεται από τρίτους:

- Πολύ συχνά παραλαμβάνεται το περιεχόμενο (δεδομένα, κείμενα εικόνες κλπ) από τρίτους, είτε εταιρείες, είτε μεμονωμένους μεταφραστές.
- Το περιεχόμενο αυτό καλύπτεται από δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας τα οποία και θα πρέπει σε κάποιο βαθμό να αποκτηθούν ή να αποκτηθούν με κάποια άδεια.
- Εάν δεν γίνει καμία ενέργεια λαμβάνονται με περιορισμένη άδεια χρήσης μόνο για το σκοπό που έγινε η προμήθεια και άρα δεν μπορούν να διατεθούν περαιτέρω τα δεδομένα (δεν διατίθενται τα απαραίτητα δικαιώματα).

Για το σύνολο της πληροφορίας που λαμβάνεται από προμηθευτές:

- Λαμβάνεται ρητή και γραπτή άδεια που να επιτρέπει το διαμοιρασμό της πληροφορίας μεταξύ των δημοσίων αρχών και περαιτέρω χρήση προς τρίτους χωρίς περιορισμούς
- Λαμβάνεται το ίδιο το κείμενο ή τα δεδομένα σε επεξεργάσιμη μορφή και μορφότυπους της προτίμησής του Φορέα που να επιτρέπουν την περαιτέρω χρήση

Για την πληροφορία που λαμβάνεται από άλλες πηγές (π.χ. το διαδίκτυο):

- Ελέγχεται εάν αυτό που αναζητείται υπάρχει σε κάποιο δημόσιο αποθετήριο (π.χ. για γλωσσικά δεδομένα στο <https://elrc-share.eu/>). Εντοπισμός του περιεχομένου από άλλες βάσεις δεδομένων/ αποθετήρια που έχουν αποδεδειγμένα εκκαθαρισμένα τα δικαιώματα και μπορεί να επαναχρησιμοποιηθούν (π.χ. Wikipedia, Europeana, DataGov websites, ELRA, CLARIN κλπ.)
- Αποφεύγεται η συγκέντρωση δεδομένων από το διαδίκτυο με Web Scraping καθώς δεν υπάρχει ακριβής γνώση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τους ή τις άδειες με τις οποίες διατίθενται

6.6 Οι Άδειες Creative Commons (CC)

Οι άδειες και τα εργαλεία πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons επιφέρουν μια ισορροπία στην παραδοσιακή ρύθμιση “διατήρησης πλήρους δικαιώματος” που δημιουργεί η νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα. Το περιεχόμενο με την κατάλληλη άδεια μπορεί να αντιγραφεί, διανεμηθεί, τροποποιηθεί, αναδομηθεί και αξιοποιηθεί, πάντοτε εντός των ορίων της νομοθεσίας για τα πνευματικά δικαιώματα. Οι δημόσιες άδειες πνευματικών δικαιωμάτων χρησιμοποιούν μια πρωτοποριακή σχεδίαση "τριών στρωμάτων".

Τρία "στρώματα" από άδειες:

1. Νομικός κώδικας
2. Κατανοητή από ανθρώπους
3. Κατανοητή από μηχανές

Στο σύνολό τους, τα τρία επίπεδα αδειών εξασφαλίζουν ότι το φάσμα των δικαιωμάτων δεν είναι απλώς μια νομική έννοια. Είναι κάτι που οι δημιουργοί έργων μπορούν να κατανοήσουν, και ακόμη και το ίδιο το Web μπορεί να καταλάβει.

Αναλυτικά οι άδειες:

Αναφορά Δημιουργού CC BY

Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να διανέμουν, να αναμειγνύουν, και να δημιουργούν πάνω στο έργο του δημιουργού, ακόμη και εμπορικά, αρκεί να του πιστώνουν την αρχική δημιουργία. Αυτή είναι η πιο χαλαρή από όλες τις άδειες που προσφέρονται. Συστήνεται για τη μέγιστη διάδοση και χρήση του αδειοδοτούμενου υλικού.

Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή CC BY-SA

Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να αναμειγνύουν, να τροποποιούν, και να δημιουργούν πάνω στο έργο του δημιουργού, ακόμη και για εμπορικούς σκοπούς, αρκεί να του αποδίδουν την αναγνώριση/ credit, και να υπαγάγουν τις νέες τους δημιουργίες υπό τους ίδιους όρους. Αυτή είναι η άδεια που χρησιμοποιείται από την Wikipedia.

Αναφορά Δημιουργού-Όχι Παράγωγα Έργα CC BY-ND

Αυτή η άδεια επιτρέπει την αναδιανομή, εμπορική και μη-εμπορική χρήση, αρκεί να μεταδίδεται στον επόμενο απaráλλακτα και καθ' ολοκληρίαν, με την απόδοση αναγνώρισης/ credit στον δημιουργό.

Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση CC BY-NC

Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να διανέμουν, να αναμειγνύουν, και να δημιουργούν πάνω στο έργο του αρχικού δημιουργού, κατά μη-εμπορικό τρόπο, και τα νέα έργα θα πρέπει επίσης να αποδίδουν αναγνώριση στον δημιουργό και να είναι μη-εμπορικά, δεν οφείλουν να υπαγάγουν τα παράγωγα έργα τους στους ίδιους όρους.

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή CC BY-NC-SA

Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να αναμειγνύουν, να τροποποιούν, και να δημιουργούν πάνω στο έργο του δημιουργού, κατά μη-εμπορικό τρόπο, αρκεί να του πιστώνουν την αρχική δημιουργία κι να υπαγάγουν τις νέες τους δημιουργίες υπό τους ίδιους όρους.

Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα CC BY-NC-ND

Αυτή η άδεια είναι η πιο περιοριστική από τις έξι κύριες άδειες, επιτρέποντας στους άλλους μόνο να μεταφορτώνουν τα έργα ενός δημιουργού και να τα μοιράζονται με άλλους, αρκεί να του αποδίδουν αναγνώριση/ credit, αλλά δεν μπορούν να τα αλλάξουν κατά κανέναν τρόπο, ή να τα χρησιμοποιήσουν εμπορικά.